

punkia Helsinkiin -Facebook-ryhmää. Kirjoittajienkin mielestä osiossa esitellyissä kaupunkiaktiivisimpien muodoissa on kiinnostavaa niiden sitoutuminen samoihin kaupunkikuvan tiivistämisen tavoitteisiin, joihin myös Helsingin kaupunkiorganisaatio on sitoutunut. Kirjoittajien mukaan kaupungin virallisen kaupunkisuunnittelun tulisi pystyä nykyistä paremmin hyödyntämään ja joukkoistamaan kaupunkisuunnitteluaan ja luomaan tapoja hyödyntää kaupunkilaisten taitoja esimerkiksi nauttamalla kaupunkilaisia tekemään varjosuunnitelmia suunnittelualueille.

Kirjan toinen kiinnostava näkökulma on uuden neljännen sektorin suhde talouteen ja yrityksiin. Kirjoittajat näkevät kaupunkiaktiivisissa voimakkaan jakamistalouden näkökulman sekä lähes gibson-grahamilaisen (ks. esim. Gibson-Graham ym. 2019) ”talouden toisen elämisen tavan”, vaikka samalla liikehdintä ei suhtaudu dogmaattisen kielteisesti perinteisiin yrityksiin tai nykyiseen talousjärjestelmään sinänsä. Kaupunkiaktiivisimpien suhdetta talouteen määrittää tutkijoiden mukaan painotus paikallisuuteen, jakamiseen ja vertaisuuteen. Näiden ihanteiden nähdään toteutuvan esimerkiksi Oma maa -osuuskunnan kaltaisissa kumppanuusmaatalous-hankeissa tai Facebookissa toimivien kirpputoriryhmien pohjalta organisoituvassa vertaiskaupassa.

Kirjan myöhemmissä luvuissa käydään analyttisemmin läpi kaupunkiaktiivisimpiin liittyviä näkökulmia ja keskustellaan ajankohtaisen tutkimuksen kanssa. Nämä luvut teorisoiivat ja taustoittavat kaupunkiaktiivisimpiin liittyviä näkökulmia ja keskusteluita. Luvuissa myös pyritään osoittamaan, miten neljäs sektori tulee laajentamaan demokratiaa ja haastamaan julkista sektoria muuttamaan toimintatapojaan.

Kirjan seitsemännessä luvussa käydään läpi kaupunkiaktiivisimpien suhdetta esimerkiksi puolueisiin ja formaalimpaan kolmanteen sektoriin. Luvussa käydään myös läpi verkostomaiseen toimijuuteen liittyviä potentiaalisia ongelmia esimerkiksi piiloutuvien hierarkioiden osalta. Kirja olisi kaivannut enemmän näiden uhkien pohdintaa ja erittelyä – esimerkiksi miten hierarkiatomissa ja enemmän tekemiseen kuin yhteisistä keskusteluista muodostettaviin tavoitteisiin pohjautuvissa liikkeissä vältetään vallan keskittyminen?

Yhteenvedossaan kirjoittajat ottavat suurehkon harppauksen Kallio Block Partyjen ja osuuskuntamaatalouden maailmasta kohti uuden pohjoismaisen jakamistalouden visiointia. Luvussa esitellään pohjoismaisen jakamistalouden tavoitteita ja yhteiskuntapoliittisia po-

litiikkasuosituksia näiden saavuttamiseksi. Mäenpään ja Faehnlén mukaan julkisvallan ensimmäinen askel olisi ymmärtää, ettei tämänkaltaista jakamistaloutta edistetä vain osallisuus- tai elinkeinopolitiikalla, vaan nämä nykyään erillisiksi koetut politiikanlohkot tulee kutoa yhteen.

Kirjan, kuten hankkeenkin, painopisteenä on toiminta- ja kehittämisideoiden antaminen julkiselle sektorille uuden toiminnan huomioimiseksi ja tukemiseksi. Lähes jokaisessa luvussa onkin myös politiikkasuosituksia siitä, kuinka julkinen sektori voisi huomioida neljännen sektorin paremmin. Kirja on kuitenkin pohjimmiltaan kansalaislähtöisen itseohjautuvan toiminnan ylistys ja asettuu näin vastinpariksi osallistamispuheelle. Kirjoittajat näkevät neljännen sektorin potentiaalilena haastajana nykyiselle vallanjaoille – jos suurin osa kansalaisaktiivisuudesta tapahtuu nykyisten rakenteiden ulkopuolella verkostoissa, mikä legitimitteetti jää nykyisille poliittisille puolueille ja vaaleilla valituille toimijoille?

Kirjassa olisi voinut antaa enemmän huomiota toimijoiden kriittiselle erittelylle. Kirjassa kyllä kerrotaan, kuinka kaupunkiaktiivisimi kasautuu tietyille demografialle (korkeakoulutetut, noin 30-vuotiaat kantakaupungissa asuvat). Kirjassa olisi voinut jatkaa vahvemmin ”kenen osallisuus vahvistuu?” -kysymyksen kriittistä tarkastelua. Korkeakoulutetut ovat jo tutkimusten mukaan aktiivisimpia osallistujia formaaliin politiikkaan, joten miten valta jakautuu maailmassa, jossa he ovat aktiivisimpia äänestäjiä sekä myös aktiivisimpia poliittikan muokkaajia verkostojen kautta?

Vaikka Kallio onkin lopulta kylä keskellä kaupunkia, olisi kiinnostavaa lukea neljännen sektorin toiminnasta myös aidosti ei-urbaaneissa ympäristöissä. Miten uusi kaupunkiaktiivistinen yhteisöllisyys eroaa romantisoitusta yhteisöllisyydestä Lieksan perämetsän kylässä?

Kokonaisuutena kirja on ansiokas ja ajatuksia herättävä esittely ja puolustus uudelle kaupunkiaktiivisimmille.

KIRJALLISUUS

Gibson-Graham, J. K., Cameron, J., Healy, S. & Talvikallio, E. (2019) *Elävä talous: yhteisen tulevaisuuden toimintaopas*. Vastapaino, Tampere.

ANTTI SAARELAINEN
*Historia- ja maantieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto*

Kenelle nykykaupunkeja rakennetaan?

VAATTOVAARA, MARI; JOUTSINIEMI, ANSSI; AIRAKSINEN, JENNI & WILENIUS, MARKKU (2021) *Kaupunki politiikassa – Yhteiskunta, ihminen ja ihana kaupunki*, 261 s. Vastapaino, Tampere.

Ihmisille rakennettavan ihanan kaupungin suunnittelulta on kadonnut suunta. Näin voisi kiteyttää käsillä olevan *Kaupunki politiikassa* -kirjan sanoman. Kirjassa esi-

tetään, mistä kaupunkikehitys niin suunnittelun kuin politiikankin osalta on lähtenyt liikkeelle ja missä mennään nykyään. Kirja antaa runsaasti kritiikkiä nykyisille kehityssuunnille, esimerkiksi siitä, kuinka kaupunkipolitiikka on vuosisatojen aikana ajanut kaikki Suomen kunnat ja kaupungit samaan asemaan ottamatta huomioon niiden ilmeisiä eroja niin resurssien kuin vetovoimankaan kannalta. Toisaalta pyrkinessään saavuttamaan

kestävää kaupunkirakennetta, kaupunkisuunnittelussa onkin ajautunut edistämään rakennusyhtiöitä hyödyttävää tehokkuutta eikä aidosti hyvää ja kestäväää elinympäristöä ihmisille. Kirjoittajien mukaan kukaan ei myöskään vastaa kaupunkisuunnittelun laadun varmistamisesta, vaikka jo maankäyttö- ja rakennuslain tavoite on varmistaa edellytykset hyvälle kaupunkiympäristölle.

Kirjan teema saattaa otsikon perusteella kuulostaa liian asiantuntevalta kenen tahansa tallajaan luettavaksi. Tätä ei kuitenkaan kannata pelästyä, sillä lukija onnistutaan imaisemaan mukaan aihepiiriin kuvien ja arkipäiväistenkin aiheiden avulla. Kirja alkaa katsauksella kaupunkien fyysisen kehityksen historiaan. Luvussa kuvaillaan, kuinka kaupunkien rakenne on muuttunut vuosisatojen takaisista asutuskeskittymistä nykyaikaisiin. Kirjassa on verrattu esimerkiksi Haminan 1700-luvulla rakentunutta kaupunkia ja Espoossa sijaitsevaa Kehä III:n eritasoliittymää toisiinsa, ja ne osoittautuvat mittakaavaltaan toistensa kokoisiksi! Toki liikkumisen tavat ovat kolmensadan vuoden aikana muuttuneet, mutta kuvapari on silti kaupunkisuunnittelua tuntemattomallekin silmiinpistävä.

Toinen luku taas katsoo historiaan kaupunkien hallinnollisesta näkökulmasta. Kirjan kolmannessa luvussa puhutaan maankäyttöä vuosikymmenien kuluessa ohjanneista laeista, ja käydään läpi kuinka nykyinen maankäyttö- ja rakennuslaki, ja erityisesti osallistaminen, näkyy nykyaikaisessa kaupunkisuunnittelussa. Ensimmäisessä luvussa luotu tunne siitä, että kirja on suunnattu kenen tahansa luettavaksi, hiipuu jonkin verran näiden lukujen myötä, kun aihe vaihtuu kuvien avulla havainnollistavista fyysisistä muutoksista abstrakteihin ja monipolvisiin aihepiireihin. Kirjan neljäs luku on omistettu nykyisen kaupunkisuunnittelun ja -politiikan käytäntöjen ruotimiseen. Tässä luvussa kirjoittajat kritisoivat vahvasti lähes jokaista käsiteltyä aihetta, esimerkiksi uusia MAL-sopimuksia ja erilaisia päätöksentekoa ohjaavia kumppanuuksia, mutta mistään vaihtoehtoisista ratkaisuista ei vielä puhuta. Luvussa otetaan kuitenkin kantaa myös arkipäiväisiin aihepiireihin kuten asuntorakentamiseen. Asuminen koskettaa kaikkia ja siitä puhuminen auttaa ymmärtämään, miksi käsillä oleva aihe on tärkeä, ei vain ammattilaisten, vaan jokaisen kaupunkilaisen kannalta. Kirjoittajien tarjoamiin tulevaisuuden suuntiin päästään kirjan viimeisessä luvussa, ja tämä luku myös kerää parhaiten yhteen aiemmissa luvuissa annettua kritiikkiä. Kehityssuunnissakin jäädään kuitenkin enemmän pohtimaan ongelmakohtia ja ratkaisut jäävät hyvin abstraktille tasolle.

Tavoite tiivistää olemassa olevaa kaupunkirakennetta, erityisesti julkisen liikenteen solmukohtissa, on noussut viimeisten vuosikymmenten aikana avainasemaan kestävä kaupunkirakenteen saavuttamisessa. Käytännössä kaupunkirakenne suurissa kaupungeissa ei ole kuitenkaan tiivistynyt vaan kaupungit uhraavat yhä edelleen viheralueita uusille rakennushankkeille. Koronapandemian jälkeen kaikki kaupunkilaiset varmasti liputtavat julkisten viheralueiden puolesta, minkä lisäksi uutiset ja huoli luontokadosta on varmasti herättänyt

monet miettimään, miksi näin on. Eräs grafiikka kirjassa (kuva 23) tuo hätkähdyttävällä tavalla esiin sen, että todellisuudessa valtaosa ”täydennysrakentamisesta” pääkaupunkiseudulla on suuntautunut nykyisen taajamarakenteen ulkopuolelle. Sen sijaan, että jo rakentamiselle suunnattuja kaava-alueita aidosti täydennysrakennettaisiin, kohdistuu rakentaminen tyhjiille tonteille.

Vaikka kirja yllä mainituilta osin koskettaa erityisesti omaa ”ammattiminääni”, tuntuu kirja myös kuin kenelle tahansa ensiasuntoaan etsivälle nuorelle aikuiselle erityisen ajankohtaiselta. Kirjassa paneudutaan nimittäin melko yksityiskohtaisestikin siihen, kuinka kaupunkikehitys on vaikuttanut viime vuosina rakennettuun asuntokantaan. Kirjoittajat tuovat esiin, että yksiyöiden ja pienten kaksioiden osuus asuntokannasta on ympäri maan noussut, eli asuntojen keskikoko on pienemään päin. Rakennusyhtiöt ovat saaneet jopa poikkeuslupia erityisen pienten yksiyöiden rakentamiselle ja asemanseuduilla ikkunattomien makuuhuoneiden rakentamiselle. Samalla talojen runkosyvyys on kasvanut, ja tämä saa kirjoittajien mukaan nykyasunnot muistuttamaan suorakaiteen muotoisia hotellihuoneita, joissa ”kahdeksan yhdeksästä hyvän asunnon suunnitteluperiaatteesta jää toteutumatta” (s. 180). Samat ajatukset nousevat esiin arkielämässä, kun selailee kaupunkien uudiskohteiden tarjontaa. Uudisrakentamiskohteet ovat kuin kopioita toisistaan ja tilankäyttö on niin tehokasta, että säängystä noustessaan voisi yhdellä askeleella siirtyä valmistamaan aamupalaa. Osassa yksiyöiden pohjakuvista ei edes esitetä säängylle paikkaa vaan ihmisten ajatellaan nukkuvan vuodesohvalla. Voi kai sanoa, että on onni, että minimalistisi ja konmaritus ovat muodissa, sillä lähes yksiyöiden

kokoisissa kaksioissa ei ole tarjolla yhtään ylimääräistä säilytystilaa edes inhimilliselle tavaramäärälle. Mitä ihanaa asumista tosiaan!

Kuten on aiemmin tuotu esiin, ”tiiviyttä edistävää” uudisrakentamista siis lisätään sinne, missä vain on vapaita tilaa, mielellään lähelle liikenteen solmukohtia. Keran selatessani pääkaupunkiseudun myytäviä asuntoja, niiden joukosta silmiini osui esimerkiksi itähelsinkiläinen uudiskohde, joka on kyllä linnuntietä lähellä metroasemaa, mutta uudisrakennuksen ja metroaseman välissä sattuu kulkemaan suurehko liikenneväylä. Todellisuudessa kävelijälle tulee siis melko pitkä kävelymatka näille mainostetuille hyville liikenneyhteyksille. Onko todella paikka, josta täytyy ottaa bussi metroasemalle, hyvien liikenneyhteyksien varrella? Sen sijaan, että asukas kävelee tai ottaa bussin metroasemalle, vaihtoehdoksi nouseekin se, että asukas valitsee henkilöauton pääasialliseksi liikumistavakseen; haave kaupunkien kestävyystavoitteiden saavuttamisesta on taas askeleen kauempana. Jos kyseinen henkilö kuitenkin päättää kävellä metroasemalle, on syytä kyseenalaistaa, kuinka miellyttävän kaupunkiympäristön läpi tämä kävelymatka, nelikaistaisen ajoväylän ylittäminen meluisassa ja tuulisessa ympäristössä, kulkee. Kirjoittajat toteavatkin, että ”olemme oikeastaan päättäneet rakentamaan huonommille paikoille ja asumaan pienempiin asuntoihin” (s. 170).

Se, millaisia uudet rakennukset ja kaupunkirakenne fyysisesti nykyään ovat, on kaikista helpoiten lähestyttävä teema kirjassa, mutta se ei yksinään ole kirjan pääviesti. Kirjoittajat tuovat useaan otteeseen esiin, kuinka kaupunki nyky-yhteiskunnassa ei edes todellisuudessa eroa enää millään tavalla kunnasta. Nimityksen muuttaminen kunnasta kaupungiksi on vain byrokraattinen askelkuvio, mutta vastuut ja vapaudet ovat molemmille kuntamuodoille samoja.

Olen itse kotoisin paikasta, joka on viimeisimpänä Suomessa muuttanut asemansa kunnasta kaupungiksi. Nuorempana itselleni oli täysin selvää, että Tampere, jonka kyljessä kotipaikkani sijaitsee, on kaupunki, ja sen ”esikaupunkialue” Kangasala on kunta; niiden rooli elämässä oli eri ja rakenteellinen ero huomattava. Tampereelle lähdettiin ”kaupungille” ostoksille kivijalkaliikkeisiin, syömään ja kulttuurieroihin kuten elokuviin, ja omassa kunnassa käytiin kävelymatkan päässä ”kirkolla” lähipalveluissa. Nykyään molemmat ovat kaupunkia, mutta se ei taianomaisesti tehnyt Kangasalan yhdyskuntarakenteesta yhtään sen kaupunkimaisempaa, se on edelleen taajamavoittoista, jopa maaseutuvaltaista seutua. Toisaalta voi miettiä, onko koko kaupunkikulttuurin merkitys nykyään hiipumassa, kun elokuvat katsotaan suoratoistopalveluista, vaatteet ostetaan nettikaupoista ja ruoat tilataan kotiin. Tätäkin kirjassa sivutaan, mutta siihen, mikä on kaupunkikeskuksien rooli tulevaisuudessa, ei paneuduta sen tarkemmin.

Kirjan luettuana ymmärtää, että kaikki kirjoittajien esiin tuomat ongelmat kaupunkisuunnittelussa ovat pitkän ajan kehitystä, eikä syyttävää sormea ole helppoa osoittaa mihinkään tiettyyn suuntaan. Voimakkaan kaupungistumisen jälkimainingeissa on vuosikymmenten aikana unohdettu pysähtyä tarkastelemaan, minkälaista kaupunkiympäristöä kasvaviin kaupunkeihin on syntymässä. Kuten monessa muussakin tapauksessa, uusia haasteita on lähdetty ratkaisemaan luvut edellä. Nykytavoitteita ovat tiiveys ja tehokas rakentaminen, mutta laadusta ei puhuta mitään. Prosessit ovat myös muuttu-

neet entistä läpinäkymättömämmiksi. Voisikin kysyä, että rakennetaanko nykykaupunkeja itse kaupunkilaisille vai kenties rakennusyhtiöille ja sijoittajille, jotka tilanteesta vaikuttavat hyötyvän.

Kun miettii, minkälaisia haasteita kaupunkisuunnittelussa ja -politiikassa on ja mihin suuntaan kehitys kaupungeissa on menossa, eivät edes kirjassa esitetyt uudet kehityssuunnat saa lukijaa vakuuttuneiksi siitä, että muutosta nykykehitykseen olisi näköpiirissä. Siinä mielessä olisi ensiarvoisen tärkeää, että muutkin kuin kaupunkisuunnittelun tai -politiikan parissa työskentelevät tai alaa opiskelevat tarttuisivat kyseiseen kirjaan. Kuten tässä kirja-arvostelussa olen pyrkinyt tuomaan esiin, eivät nämä ongelmat loppujen lopuksi kosketa alan ammattikuntaa vaan itse kaupunkilaisia. Ne päätökset, mitä kaupunkipolitiikassa ja -suunnittelussa tehdään, vaikuttavat kaupunkilaisten elämään ja elinympäristöön. Asuminen, peruspalveluiden hyödyntäminen ja liikkuminen ovat kaikille välttämättömiä elämisen peruspilareita, ja vain osalla kaupunkilaisista on mahdollisuus äänestää jaloillaan ja muuttaa itselleen parhaaksi katsomalleen asuinalueelle. Silti niidenkin, jotka eivät pysty samalla tavalla vaikuttamaan oman elinympäristönsä edellytyksiin, pitäisi pystyä ilmaisemaan oma mielipiteensä nykyisen kaupunkikehityksen suunnasta. Kirja tarjoaakin kaikille aiheesta kiinnostuneille hyvän lähtökohdan tutustua kaupunkikehityksen saloihin olematta liian vaikeaselkoista luettavaa. Toisaalta alan opiskelijallekaan kirjan sisältö ei ollut itsestään selvää toistoa. Kirjan suurin ansio onkin se, että hyvin monisyinen aihepiiri on onnistuttu esittämään tavalla, joka innostaa kaikkia arvioimaan kriittisesti sitä, onko nykykaupunkiemme kehityssuunta menossa parempaan vai huonompaan suuntaan.

EMMI TURKKI

*Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta,
Helsingin yliopisto*